

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра політології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан філософського факультету
Іван КАРПЕНКО

_____ 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ІМПЕРІЇ, ДЕРЖАВИ, РЕВОЛЮЦІЇ ТА ПОВСТАННЯ: ІСТОРІЯ,
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ЗМІНИ ПОЛІТИЧНИХ ПОРЯДКІВ**

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ магістерський _____
галузь знань _____ 05 Соціальні та поведінкові науки _____
(шифр і назва)
спеціальність _____ 052 Політологія _____
(шифр і назва)
освітня програма _____ «Глобальні студії та світова політика» _____
(шифр і назва)
спеціалізація _____
(шифр і назва)
вид дисципліни _____ за вибором _____
(обов'язкова / за вибором)
факультет _____ філософський _____

2024 / 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою філософського факультету
Протокол № 11 від 21 червня 2024 року

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: **Олексій БАТАЛОВ** – кандидат філософських наук, доцент
кафедри політології філософського факультету

Програму схвалено на засіданні кафедри політології
Протокол № 14 від 19 червня 2024 року

Завідувач кафедри політології

Олександр ФІСУН

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Глобальні студії та
світова політика»

Гарант освітньо-професійної програми

Юлія БІДЕНКО

Програму погоджено науково-методичною комісією філософського факультету
Протокол № 10 від 19 червня 2024 року

Голова науково-методичної комісії
філософського факультету

Сергій ГОЛІКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Імперії, держави, революції та повстання: історія, теорія та практика зміни політичних порядків» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки другого (магістерського) рівня вищої освіти (назва рівня вищої освіти) спеціальності 052 «Політологія»

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладення навчальної дисципліни – вивчення історії, теорії та практики зміни політичних порядків.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:

Формування наступних загальних компетентностей:

ЗК02. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.

ЗК03. Здатність розробляти проекти та управляти ними.

ЗК04. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел

ЗК06. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК07. Вміння виявляти, ставити та розв'язувати проблеми.

Формування наступних спеціальних (фахових) компетентностей:

ФК01. Усвідомлення природи та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи розвиток уявлень про політику та її сучасні інтерпретації.

ФК02. Спроможність здійснювати фахову педагогічну та/або науково-педагогічну діяльність у закладах освіти

ФК03. Критичне осмислення проблем та принципів функціонування та закономірностей розвитку влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, гендерної політики, світової політики та політики окремих країн та регіонів.

ФК04. Здатність комплексно аналізувати владу та урядування, політичні системи, інститути та режими, політичні процеси та політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.

ФК05. Спроможність комплексно використовувати нормативну та емпіричну політичну теорію, методологію політичних досліджень та прикладного політичного аналізу.

ФК06. Здатність використовувати широкий спектр концептів і методів для інтерпретації та аналізу політики на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.

ФК07. Спроможність ефективно виконувати політико-організаційні, експертно-аналітичні та консультативні функції на національному та міжнародному рівні.

ФК08. Здатність конструювати дизайн, розробляти програму та виконувати складні політологічні дослідження з використанням широкого кола якісних і кількісних методів та високоспеціалізованого інструментарію прикладного аналізу.

ФК9. Здатність до системного геостратегічного мислення.

ФК10. Здатність виявляти та аналізувати констеляцію глобальних державних та недержавних гравців.

1.3. Кількість кредитів 6.

1.4. Загальна кількість годин 180.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	
Семестр	
1-й	

Лекції	
24 год.	
Практичні, семінарські заняття	
24 год.	
Лабораторні заняття	
Самостійна робота	
132 год.	
у тому числі індивідуальні завдання	
Не передбачені	

1.6. Заплановані результати навчання.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти мають досягти наступних результатів:

ПРН01. Застосовувати для розв'язування складних задач політології розуміння природи та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи розвиток уявлень про політику та її сучасні інтерпретації, особливостей реалізації влади у різних політичних системах, їх соціально-економічного, історичного та соціокультурного контексту.

ПРН02. Застосовувати спеціалізовані концептуальні знання з політології, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності або галузі знань і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень, критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань.

ПРН06. Критично осмислювати принципи здійснення влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, світової політики та політики окремих країн та регіонів.

ПРН07. Здійснювати управління складною діяльністю у сфері політики, політології та у ширших контекстах, розробляти плани і заходи з їх реалізації, забезпечувати якість освіти, оцінювати ефективність і результативність діяльності.

ПРН10. Професійно викладати соціально-політичні дисципліни на відповідному рівні даної освітньої кваліфікації.

У результаті вивчення даного курсу студент повинен **знати**:

ПРН11. Професійно виконувати політико-організаційні, науково-дослідницькі, експертно-аналітичні та консультаційні функції на національному та міжнародному ринку праці

ПРН13. Виявляти констеляцію глобальних державних та недержавних гравців.

У результаті вивчення цього курсу студент повинен **вміти**:

ПРН14. Професійно вести політичні дебати від імені світових гравців.

ПРН15. Професійно розробляти політичні рішення глобального рівня управління.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Еволюція (до)державних структур в порівняльній перспективі.

Додержавні утворення (племена без постійних вождів, племена з постійними вождями). «Аналоги» держави (самоврядні общини та території, союзи етнічно однорідних племен, великі союзи та конфедерації без королівської влади). «Держави» кочовиків як альтернатива державам землеробів. Основні теорії виникнення держави (теологічна, патріархальна, договірна, психологічна, органістична, марксистська, іригаційна, політико-антропологічна). Умови для виникнення перших держав за політико-антропологічною теорією. Характеристика держави від «зародкового» стану до «розвинутого». Типологія держав (місто-держава, «рання» держава, національна держава, імперія).

Тема 2. Державний суверенітет та держава сучасного типу.

Визначення державного суверенітету. Ключові принципи державного суверенітету за Вестфальською системою. Теорії державного суверенітету (Ж. Боден та ін.). Ознаки сучасної держави. Функції держави. Визнані та невизнані держави. Поняття спірних територій.

Визначення спроможної держави, її ознаки і типи. Ознаки сильної держави. Визначення неспроможної держави, її ознаки і типи. Причини становлення держави неспроможною. Теорії, що пояснюють виникнення неспроможних держав (світ-системний аналіз, теорія модернізації та ін.).

Тема 3. Імперія як особливий тип соціально-політичної організації.

Основні описові визначення імперії, поширені в політичній науці (ознаки імперії за А. Тойнбі, А. Шопар-Ле Бра, В. Якобсоном, Б. Баді, Г. Кнабе, Р. Тапаром, О. Мотилем, Ч. Тіллі, Дж. Бьорочем та ін.). «Ключові» ознаки імперії за С. Каспе. Основні типології імперій, поширені в політичній науці (Г. Феоктистова, Р. Тапара, О. Мотиля, Ш. Ейзенштадта, І. Яковенко, Дж. Стейнметца та ін.).

Власне визначення імперії (імперія – це тип соціально-політичної організації, специфіка якої полягає в експансіоністських механізмах соціокультурної, військово-політичної та економічної інтеграції на підставі центр-периферійного підпорядкування різнорідних елементів) та типологія імперій (домодерні (класичні), модерні ліберальні, модерні авторитарні), що були винесені на захист кандидатської роботи. Структурно-функціональний аналіз імперії (виокремлення головної функції імперії та її інтеграційних форм). Деконструювання імперії. Напрямок еволюції імперій в історії

Тема 4. Феномен імперії в сучасному світі.

Чи є можливим «повернення» імперій у класичному розумінні в сучасному світі? Поняття «квазіімперія» та «неоімперія». США – це імперія чи ні (теорії Н. Фергюсона та М. Бута). Сучасні «центри сили» у світі (Китай, РФ, Туреччина, Іран, Індія і т.д.) – це імперії чи ні? Світ після заключної кризи гегемонії США – імперський чи постімперський?

Тема 5. Соціальні рухи.

Поняття та характеристика соціальних рухів. Стадії розвитку соціального руху. «Життєвий цикл» соціального руху (за Аленом Туреном). Види соціальних рухів. Теорії соціальних рухів: теорія депривації Дж. Роуза та Д. Моррісона, теорія масового суспільства В. Корнхаузера, теорія структурної напруженості Н. Смелзера, теорія мобілізації ресурсів М. Залда, Р. Еша та В. Гемсона, концепція «нових соціальних рухів» А. Турена, теорія мобілізації соціальних ресурсів Н. Лін та ін. Наслідки соціальних рухів

Тема 6. Повстання.

Поняття повстання. Відмінність повстання від перевороту та революції. Різновиди повстань. Ненасильницьке повстання як особливий різновид повстання. Основні наукові концепції, що пояснюють повстання. Довгострокові наслідки повстань.

Тема 7. Революції.

Поняття та різновиди революції. Політична революція: «революція згори» та «революція знизу». Основні теорії революції (бихевіористська, психологічна, структурна, політична). Теорія революції К. Маркса як ідейний виток структурної теорії. Неомарксистська теорія революції М. Хардта та А. Негрі. Особливості революцій наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть. «Оксамитові революції». «Кольорові революції». «Революція гідності» та «Арабська весна». «Повернення» класичних революцій (з численними жертвами, громадянськими війнами, іноземними інтервенціями та революційним терором) в сучасному світі. Короткострокові та довгострокові наслідки революцій.

Тема 8. Теорія і практика зміни політичних порядків.

«Революція та перетворення суспільств» Ш. Ейзенштадта. Дослідження конкретних прикладів зміни політичних порядків від найдавніших часів до сьогодення. Аналіз перспектив зміни політичних порядків у сучасному світі (перш за все у РФ, Ірані, КНДР і т.д.). Україна в процесі трансформації політичного порядку («Революція на граніті», «Помаранчева революція», «Революція гідності» і т.д.): революційні зміни чи еволюційні?

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усьо го	у тому числі					Усьо го	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	сп		л	п	лаб	інд	сп
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

Тема 1. Еволюція (до)державних структур в порівняльній перспективі	24	3	3			18						
Тема 2. Державний суверенітет та держава сучасного типу	22	3	3			16						
Тема 3. Імперія як особливий тип соціально-політичної організації	22	3	3			16						
Тема 4. Феномен імперії в сучасному світі	24	3	3			18						
Тема 5. Соціальні рухи	22	3	3			16						
Тема 6. Повстання	22	3	3			16						
Тема 7. Революції	22	3	3			16						
Тема 8. Теорія і практика зміни політичних порядків	22	3	3			16						
Усього годин	180	24	24			132						

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Еволюція (до)державних структур в порівняльній перспективі	3
2	Державний суверенітет та держава сучасного типу	3
3	Імперія як особливий тип соціально-політичної організації	3
4	Феномен імперії в сучасному світі	3
5	Соціальні рухи	3
6	Повстання	3
7	Революції	3
8	Теорія і практика зміни політичних порядків	3
	Разом	24

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Тема 1. Еволюція (до)державних структур в порівняльній перспективі. <i>Завдання:</i> опрацювати наукові джерела щодо основних теорій виникнення держави та еволюції (до)державних структур в порівняльній перспективі, бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття. Дистанційний курс «Імперії, держави, революції та повстання: історія, теорія та практика зміни політичних порядків», Тема 1: https://classroom.google.com/u/0/c/MTQ2NDgxODM5OTg2	16
2	Тема 2. Державний суверенітет та держава сучасного типу. <i>Завдання:</i> опрацювати наукові джерела щодо поняття «державний суверенітет», провести аналіз розмаїття держав у сучасному світі, написати есе на тему «Неспроможна держава в сучасному світі», бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття. Дистанційний курс «Імперії, держави, революції та повстання: історія, теорія та практика зміни політичних порядків», Тема 2: https://classroom.google.com/u/0/c/MTQ2NDgxODM5OTg2	14
3	Тема 3. Імперія як особливий тип соціально-політичної організації. <i>Завдання:</i> опрацювати наукові джерела щодо поняття імперії та типології імперій, бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття. Дистанційний курс «Імперії, держави, революції та повстання: історія,	16

	теорія та практика зміни політичних порядків», Тема 3: https://classroom.google.com/u/0/c/MTQ2NDgxODM5OTg2	
4	Тема 4. Феномен імперії в сучасному світі. <i>Завдання:</i> написати есе на тему «Чи є можливим «повернення» імперій в сучасному світі?», бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття. Дистанційний курс «Імперії, держави, революції та повстання: історія, теорія та практика зміни політичних порядків», Тема 4: https://classroom.google.com/u/0/c/MTQ2NDgxODM5OTg2	16
5	Тема 5. Соціальні рухи. <i>Завдання:</i> опрацювати наукові джерела щодо соціальних рухів, бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття. Дистанційний курс «Імперії, держави, революції та повстання: історія, теорія та практика зміни політичних порядків», Тема 5: https://classroom.google.com/u/0/c/MTQ2NDgxODM5OTg2	14
6	Тема 6. Повстання. <i>Завдання:</i> опрацювати наукові джерела щодо повстань, бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття. Дистанційний курс «Імперії, держави, революції та повстання: історія, теорія та практика зміни політичних порядків», Тема 6: https://classroom.google.com/u/0/c/MTQ2NDgxODM5OTg2	14
7	Тема 7. Революції. <i>Завдання:</i> опрацювати наукові джерела щодо революцій, бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття. Дистанційний курс «Імперії, держави, революції та повстання: історія, теорія та практика зміни політичних порядків», Тема 7: https://classroom.google.com/u/0/c/MTQ2NDgxODM5OTg2	16
8	Тема 8. Теорія і практика зміни політичних порядків. <i>Завдання:</i> дослідження конкретних прикладів зміни політичних порядків від найдавніших часів до сьогодення, аналіз перспектив зміни політичних порядків у сучасному світі, написання есе на тему «Україна в процесі трансформації політичного порядку: революційні зміни чи еволюційні?». Дистанційний курс «Імперії, держави, революції та повстання: історія, теорія та практика зміни політичних порядків», Тема 8: https://classroom.google.com/u/0/c/MTQ2NDgxODM5OTg2	16
9	Підготовка до контрольної роботи	10
	Разом	132

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання не передбачені.

7. Методи навчання

Методи навчання спрямовані на досягнення освітніх цілей та кореспондують із ПНР та компетенціями: знайомство з літературою по темі; підготовка до практичних занять; дискусії з проблемних питань на практичних (семінарських) заняттях; написання есе на задану актуальну тему.

Відповідність методів навчання та форм оцінювання визначеним результатам навчання за ОПП віддзеркалює табл. 7.1

Таблиця 7.1

Методи навчання та засоби діагностики результатів навчання

Шифр ПРН (відповідно)	Результати навчання (відповідно до ОПП)	Методи навчання	Засоби діагностики /
--------------------------	--	-----------------	-------------------------

до ОПШ)			форми оцінювання
ПРН01	Застосовувати для розв'язування складних задач політології розуміння природи та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливості сфери пізнання, включаючи розвиток уявлень про політику та її сучасні інтерпретації, особливостей реалізації влади у різних політичних системах, їх соціально-економічного, історичного та соціокультурного контексту.	Знайомство з літературою по темі, лекція, підготовка до практичних занять	Оцінювання усних відповідей на практичних заняттях, оцінювання контрольної роботи, залікова робота
ПРН02	Застосовувати спеціалізовані концептуальні знання з політології, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності або галузі знань і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень, критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань.	Лекція, підготовка до практичних занять, самостійний пошук інформації	Оцінювання усних відповідей на практичних заняттях, оцінювання контрольної роботи, залікова робота
ПРН06	Критично осмислювати принципи здійснення влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, світової політики та політики окремих країн та регіонів.	Знайомство з літературою, лекція, підготовка до практичних занять	Оцінювання усних відповідей на практичних заняттях, оцінювання контрольної роботи, залікова робота
ПРН13	Виявляти констеляцію глобальних державних та недержавних гравців.	Опрацювання літератури по курсу, аналітичного написання есе/реферату	Оцінювання аналітичного есе/реферату
ПРН14	Професійно вести політичні дебати від імені світових гравців.	Лекція, знайомство з літературою по темі, підготовка до практичних занять	Оцінювання усних відповідей на практичних заняттях, оцінювання контрольної роботи
ПРН15	Професійно розробляти політичні рішення глобального рівня управління.	Лекція, знайомство з літературою, самостійний пошук інформації	Оцінювання усних відповідей на практичних заняттях, оцінювання контрольної роботи, залікова робота

8. Методи контролю

При вивченні дисципліни застосовується поточний та підсумковий форми контролю.

Поточний контроль (засвоєння окремих тем) проводиться у формі виступів студентів із доповідями на практичних заняттях та у формі усного опитування на практичних (семінарських) заняттях. Також передбачено написання контрольної роботи.

Критеріями оцінювання знань за поточний контроль є успішність освоєння знань та набутих навичок на лекціях та практичних заняттях, що включає здатність студента засвоїти категорійний апарат, навички узагальненого мислення, логічність та повноту викладання навчального матеріалу, навички творчо підходити до вирішення поставлених завдань, активність роботи на практичних заняттях, самостійне опрацювання тем.

За поточний контроль студент (здобувач) може отримати до 40 балів.

Поточний контроль на практичних заняттях проводиться у формі усного опитування студентів із задалегідь визначених питань.

За роботу на практичному занятті можна отримати:

- 0,5 балів за доповнення або уточнення після виступу іншого студента;

- 1,5 бали за розгорнутий аналіз питання із залученням даних наукових статей, статистичних матеріалів і т.д.

Сума балів за виконання завдань на практичному занятті складає:

Тема 1 – до 2 балів: доповнення або уточнення після виступу іншого студента – 0,5 балів; розгорнутий аналіз питання із залученням даних наукових статей, статистичних матеріалів і т.д. – 1,5 бали.

Тема 2 – до 2 балів: доповнення або уточнення після виступу іншого студента – 0,5 балів; розгорнутий аналіз питання із залученням даних наукових статей, статистичних матеріалів і т.д. – 1,5 бали.

Тема 3 – до 2 балів: доповнення або уточнення після виступу іншого студента – 0,5 балів; розгорнутий аналіз питання із залученням даних наукових статей, статистичних матеріалів і т.д. – 1,5 бали.

Тема 4 – до 2 балів: доповнення або уточнення після виступу іншого студента – 0,5 балів; розгорнутий аналіз питання із залученням даних наукових статей, статистичних матеріалів і т.д. – 1,5 бали.

Тема 5 – до 2 балів: доповнення або уточнення після виступу іншого студента – 0,5 балів; розгорнутий аналіз питання із залученням даних наукових статей, статистичних матеріалів і т.д. – 1,5 бали.

Тема 6 – до 2 балів: доповнення або уточнення після виступу іншого студента – 0,5 балів; розгорнутий аналіз питання із залученням даних наукових статей, статистичних матеріалів і т.д. – 1,5 бали.

Тема 7 – до 2 балів: доповнення або уточнення після виступу іншого студента – 0,5 балів; розгорнутий аналіз питання із залученням даних наукових статей, статистичних матеріалів і т.д. – 1,5 бали.

Тема 8 – до 2 балів: доповнення або уточнення після виступу іншого студента – 0,5 балів; розгорнутий аналіз питання із залученням даних наукових статей, статистичних матеріалів і т.д. – 1,5 бали.

Поточний контроль самостійної роботи проводиться у формі оцінювання доповідей за навчальними питаннями теми та презентацій доповідей (в тому числі за результатами групової роботи).

За самостійну роботу можна отримати:

- підготовка доповіді за навчальними питаннями теми – 2 бали;

- підготовка презентації доповіді – 1 бал

Сума балів за виконання завдань для самостійної роботи складає:

Тема 1 – до 3 балів: підготовка доповіді за навчальними питаннями теми – 2 бали; підготовка презентації доповіді – 1 бал.

Тема 2 – до 3 балів: підготовка доповіді за навчальними питаннями теми – 2 бали; підготовка презентації доповіді – 1 бал.

Тема 3 – до 3 балів: підготовка доповіді за навчальними питаннями теми – 2 бали; підготовка презентації доповіді – 1 бал.

Тема 4 – до 3 балів: підготовка доповіді за навчальними питаннями теми – 2 бали; підготовка презентації доповіді – 1 бал.

Тема 5 – до 3 балів: підготовка доповіді за навчальними питаннями теми – 2 бали; підготовка презентації доповіді – 1 бал.

Тема 6 – до 3 балів: підготовка доповіді за навчальними питаннями теми – 2 бали;

підготовка презентації доповіді – 1 бал.

Тема 7 – до 3 балів: підготовка доповіді за навчальними питаннями теми – 2 бали; підготовка презентації доповіді – 1 бал.

Тема 8 – до 3 балів: підготовка доповіді за навчальними питаннями теми – 2 бали; підготовка презентації доповіді – 1 бал.

До 20 балів студент (здобувач) може отримати за написану контрольну роботу.

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення заліку. **Загальна кількість балів за успішне виконання завдань залікової роботи – 40.** Час виконання – до 80 хвилин. Заліковий білет складається з трьох теоретичних питань. Перше і друге питання оцінюються по 15 балів, третє – 10 балів.

За бажанням (та за згодою викладача) студент має можливість обрати тестову форму складання заліку (білет містить 40 тестових завдань, студент одержує 1 бал за кожну вірну відповідь).

У разі використання заборонених джерел під час складання заліку студент на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0 балів).

9. Схема нарахування балів

для підсумкового семестрового контролю при проведенні залікової роботи

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання								Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом	Залік	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8				
5	5	5	5	5	5	5	5	20	60	40	100

Таблиця 9.1

Критерії та методи оцінювання

Методи	Критерії оцінювання	Система оцінювання, бали
Виступ на практичному занятті	Виставляється здобувачу вищої освіти за підготовку доповіді за навчальними питаннями теми	2
	Виставляється здобувачу вищої освіти за підготовку презентації до власної доповіді (зазвичай виконується у Power Point)	1
	Виставляється здобувачу вищої освіти за доповнення або уточнення після виступу іншого студента	0,5
	Виставляється здобувачу вищої освіти за розгорнутий аналіз одного з питань практичного заняття із залученням даних наукових статей, статистичних матеріалів і т.д.	1,5
Контрольна робота	Виставляється здобувачу вищої освіти за успішно написану контрольну роботу (критерії оцінювання контрольної роботи див. нижче)	до 20
Залікова робота	Виставляється здобувачу вищої освіти за успішно написану залікову роботу (у форматі 3- білетів або 40 тестових питань)	до 40

Максимальна сума балів за поточним контролем (без урахування контрольної роботи) складає **40 балів**.

Критерії оцінювання поточного контролю	Кількість балів
Систематичне відвідування лекцій та семінарських занять, відсутність пропусків занять без поважної причини, відпрацювання тем семінарських занять, пропущених з поважної причини. Виконання завдань до кожного семінарського заняття, висока активність роботи, засвоєння всього обсягу матеріалу, повні та обґрунтовані відповіді при виконанні завдань, здатність	36-40

визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми, вміння мислити абстрактно і узагальнено, здатність публічно представити матеріал.	
Систематичне відвідування лекцій та семінарських занять, відсутність пропусків занять без поважних причин, відпрацювання тем семінарських занять, пропущених з поважної причини. Виконання завдань до кожного семінарського заняття, висока активність роботи, засвоєння всього обсягу матеріалу, повні та обґрунтовані відповіді з несуттєвими помилками при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми, здатність публічно представити матеріал.	31-35
Наявність пропущених лекцій та семінарських занять, відпрацювання тем семінарських занять. Виконання завдань до кожного семінарського заняття, активна робота на семінарських заняттях, засвоєння основних положень курсу, допущення декількох незначних помилок при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, здатність публічно представити матеріал.	26-30
Наявність пропущених лекцій та семінарських занять, відпрацювання тем семінарських занять. Епізодична відсутність виконаних завдань, участь у роботі на семінарських заняттях, засвоєння окремих положень матеріалу, неповні відповіді при виконанні завдань, складності при визначенні теоретичних питань, на які розраховані завдання, здатність публічно представити матеріал.	21-25
Несистемне відвідування лекцій та семінарських занять, відсутність на заняттях без поважних причин, наявність декількох невідпрацьованих тем пропущених семінарських занять. Епізодична відсутність виконаних завдань, участь у роботі на семінарських заняттях, засвоєння окремих положень матеріалу тем змістовного розділу, неповні відповіді, допущення помилок при виконанні завдань, великі складності при визначенні теоретичних питань, на які розраховані завдання, невпевнені навички публічного представлення матеріалу.	16-20
Епізодичне відвідування лекцій та семінарських занять, відсутність на заняттях без поважної причини, наявність декількох невідпрацьованих тем пропущених семінарських занять. Епізодична відсутність виконаних завдань, пасивна робота на семінарських заняттях (участь у роботі останніх лише за умови наявності стимулу з боку викладача), наявність певного уявлення щодо матеріалу тем змістовного розділу, неповні відповіді, допущення значної кількості помилок при виконанні завдання, невміння визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання, невпевнені навички публічного представлення матеріалу.	11-15
Систематичні пропуски лекцій та семінарських занять без поважних причин, наявність невідпрацьованих тем пропущених лекцій та семінарських занять. Систематична відсутність виконаних завдань, пасивність у роботі на семінарських заняттях, неповні, необґрунтовані відповіді, допущення істотних помилок при виконанні завдання, нездатність визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання.	6-10
Систематичні пропуски лекцій та семінарських занять без поважних причин, теми пропущених лекцій та семінарських занять невідпрацьовані. Систематична відсутність виконаних завдань, пасивність у роботі на семінарських заняттях, неповні, необґрунтовані відповіді, допущення істотних помилок при виконанні завдання. Нездатність визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання, невміння публічно представити матеріал.	0-5

Максимальна сума балів за контрольну роботу складає **20 балів**.

Критерії оцінювання контрольної роботи	Кількість балів
Зауважень до написаної контрольної роботи немає або майже немає.	18-20
Наявні до контрольної роботи зауваження стосуються переважним чином несуттєвих моментів (наприклад, студент не знає деяких аспектів тієї або іншої наукової теорії, висловлює власну думку спираючись на хибні припущення і т.д.).	11-17
Відповіді на питання мають суттєві недоліки (дається відповідь не на питання контрольної роботи, відповідь написано без знання наукових теорій і т.д.).	6-10
Відповіді на питання контрольної роботи відсутні.	0-4

Максимальна сума балів за залікову роботу складає **40 балів**.

Критерії оцінювання залікової роботи	Кількість балів
Студент цілком і всебічно розкрив усі питання, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити.	35-40
Студент достатньо повно і всебічно розкрив усі питання, вільно оперує термінологією і поняттями, демонструє знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити.	29-34
Студент розкрив питання у загальних рисах, але спостерігаються деякі упущення при відповіді на питання. Обґрунтування неточні і не підтверджуються достатньо обґрунтованими доказами.	18-28
Студент розкрив питання у загальних рисах, розуміє їхню сутність, намагається робити висновки, але при цьому слабко орієнтується в джерелах, припускається грубих помилок, матеріал викладає нелогічно.	10-17
Студент не в змозі дати відповідь на поставлені запитання, відповідь або неправильна, або він не розуміє суті питання. Не ознайомлений з джерелами, не може робити висновків.	0-9

Отже, максимальна кількість набраних балів по вивченню дисципліни складає **100 балів**.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	зараховано
70-89	
50-69	
1-49	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна література

1. Дистанційний курс «Імперії, держави, революції та повстання: історія, теорія та практика зміни політичних порядків». URL: <https://classroom.google.com/u/0/c/MTQ2NDgxODM5OTg2> (дата звернення: 25.08.2022).
2. Баталов О.А. Україна та Ірландія: постколоніальні країни чи ні? *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології*. 2019. Вип. 36. С. 59–64. URL: <https://periodicals.karazin.ua/politology/article/view/15230/14166>.
3. Баталов О.А. Колонії в історико-політичній перспективі: спроба систематизації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології*. 2017. Випуск 31. С. 12–16. URL: <https://periodicals.karazin.ua/politology/article/view/9568/9082>.

4. Баталов О.А. Постколоніальні дослідження в політичній теорії. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології*. 2016. Випуск 30. С. 5–7. URL: <https://periodicals.karazin.ua/politology/article/view/8639/8176>.
5. Баталов О.А. Легітимність державної влади у постімперському (постколоніальному) суспільстві: приклад України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології*. 2016. Вип. 29. С. 55–59. URL: <https://periodicals.karazin.ua/politology/article/view/6687/6182>.
6. Європейська та євроатлантична інтеграція: навчальний посібник / О.В. Баула, Т.В. Божидарнік, Т.М. Вісіна, Н.М. Галазюк та ін., за заг. ред. О.М. Лютак. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. 376 с.
7. Коппель О.А., Пархомчук О.С. Міжнародні системи. Світова політика. Київ: ФАДА, ЛТД. 2015. 224 с.
8. Лісовський П.М. Міжнародні відносини: ментальність, геополітика, глобалізація. К.: Кондор-Видавництво, 2017. 156 с.
9. Матвієнків С.М. Політична антропологія. Хрестоматійні матеріали до курсу. Івано-Франківськ: Вид-во ПНУ ім. В. Стефаника, 2021. 78 с.
10. Мотиль О. Підсумки імперій: занепад розпад. К. : Критика, 2009. 200 с.
11. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.
12. Eisenstadt S. N. The political systems of empires. London, New York: Free Press of Glencoe, 1963. 524 p.
13. Ferguson N. Colossus: The Price of America's Empire. Denton: Univ. of North Texas Press, 2004. 248 p.
14. Ferguson N. Empire: The Rise and Demise of British World Order and the Lessons for Global Power. New York: Basic Books, 2002. 392 p.

Допоміжна література

1. Баталов О. А. Перспективи формування імперських структур у ХХІ ст. *Наукові записки Харківського університету Повітряних Сил. Соціальна філософія, психологія*. 2009. № 2. С. 170–177.
2. Баландьє Ж. Політична антропологія. К.: Альтпрес, 2002. 252 с.
3. Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її геостратегічні імперативи; [пер. з англ.]. Х.: Фабула, 2019. 288 с.
4. Геополітика в постатях і термінах: підручник для студентів і аспірантів спеціальності «Політологія» / М. Вегеш, М. Палінчак, В. Петрінко. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 786 с.
5. Каганець І., Щербина В. Всезагальна дезінтеграція. *Розбудова держави*. 1998. № 1–2. С. 75–84.
6. Кравець А.Ю. Політична антропологія / Монографія. Дніпропетровськ, 2012. 178 с.
7. Міжнародні відносини та світова політика. Підручник / Крушинський В. та ін. Київ: Знання. 2014. 662 с.
8. Шпорлюк Р. Імперія та нації [пер. з англ. Г. Касьянова]. К. : Дух і Літера, 2000. 354 с.
9. Vasevich A. American Empire: The Realities and Consequences of US Diplomacy. Cambridge: Harvard University Press, 2002. 302 p.
10. Beck U. Das Kosmopolitische Europa. Frankfurt am M., 2004. 174 s.
11. Boot M. America's Destiny In to Police the Word. *Financial Times*. 2003. Feb., 17. P. 23–29.
12. Boot M. The Savage Wars of Peace: Small Wars and the Rise of American Power. New York: Basic Books, 2002. 285 p.
13. Kagan R. Of Paradise and Power: America and the New World Order. New York: Alfred A. Knopf, 2003. 104 p.
14. Mann M. Incoherent Empire. London: Verso, 2003. 278 p.
15. Modelski G. Leading Sector and World Powers: The Coevolution of Global Politics and Economics. Columbia: University of South Carolina Press. 1996. 263 p.
16. Tilly C. How Empires End. *After Empire: Multiethnic Societies and Nation-Building. The Soviet Union and Russia, Ottoman and Habsburg Empires* : articles. New York, London: Boulder, 1997. P. 3–47.
17. Wydra H., Thomassen B. Handbook of Political Anthropology. Edward Elgar Publishing, 2018. 512 p.

1. Науковий журнал «Ab Imperio» <https://abimperio.net/>.
2. Науково-методичні видання кафедри політології:
http://philosophy.karazin.ua/ua/kafedra/staff_pol/navchannja/pol_metodichka.html
3. Науковий журнал «Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Питання політології»» <https://periodicals.karazin.ua/politology>.

Примітка. Перелік інформаційних ресурсів не є вичерпним. При використанні матеріалів з цих джерел або інших джерел посилання на них є для студентів обов'язковим.

12. Перелік питань до заліку

1. Специфіка додержавних утворень.
2. «Аналоги» держави.
3. «Держава» скотарів-кочовиків як альтернатива державі землеробів.
4. Основні теорії виникнення держави.
5. Умови для виникнення держави згідно теорії Р. Карнейро.
6. Характеристика держави від «зародкового» стану до «розвинутого».
7. Типологія держав.
8. Поняття державного суверенітету.
9. Ключові принципи державного суверенітету за Вестфальською системою.
10. Теорії державного суверенітету (Ж. Боден та ін.).
11. Ознаки сучасної держави.
12. Функції держави.
13. Визнані та невизнані держави в сучасному світі.
14. Поняття і приклади спірних територій в сучасному світі.
15. Визначення «спроможної» держави, її ознаки і типи.
16. Ознаки «сильної» держави.
17. Визначення «неспроможної» держави, її ознаки і типи.
18. Причини становлення держави неспроможною.
19. Описові ознаки імперії.
20. Відмінність імперії від інших типів держави.
21. Основні типології імперій, поширені в політичній науці.
22. Функції імперії.
23. Відмінність домодерних імперій від модерних.
24. Чи є можливим «повернення» імперій в сучасному світі?
25. Поняття «квазіімперія» та «неоімперія» в сучасному світі.
26. США – це імперія чи ні (теорії Н. Фергюсона та М. Бута).
27. Сучасні «центри сили» у світі (Китай, РФ, Туреччина, Іран, Індія і т.д.) – це імперії чи ні?
28. Світ після заключної кризи гегемонії США – імперський чи постімперський?
29. Поняття та характеристика соціальних рухів.
30. Різновиди соціальних рухів.
31. Стадії розвитку соціального руху.
32. Основні теорії соціальних рухів.
33. Сучасні теорії протестних рухів.
34. Поняття та різновиди протестних рухів.
35. Ненасильницький та насильницький громадянський спротив.
36. Теорія Джина Шарпа про «ненасильницький спротив владі».
37. Поняття та різновиди повстань повстання.
38. Розкрийте поняття «еволюція», «революція», «деволюція», «протест» та «повстання» на конкретних прикладах
39. Відмінність революції від повстання і державного перевороту.
40. Поняття та різновиди революції.
41. Політична революція: «революція згори» та «революція знизу».
42. Основні теорії революції.
43. Біхевіористська теорія революції.
44. Психологічна теорія революції.
45. Політична теорія революції.
46. Марксистська теорія революції.

47. Неомарксистська теорія революції М. Хардта та А. Негрі.
48. Особливості революцій наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть.
49. «Оксамитові революції».
50. «Кольорові революції».
51. Основні відмінності «оксамитових» революції від «кольорових».
52. «Арабська весна» – це революція чи ні?
53. «Революція на граніті», «Помаранчева революція», «Революція гідності» – це революції чи ні?
54. Події у Білорусі-2020 – це революція чи ні?
55. Особливості революційних рухів на початку ХХІ століття.
56. Короткострокові та довгострокові наслідки революцій.
57. «Революція та перетворення суспільств» Ш. Ейзенштадта.
58. Перспективи зміни політичних порядків у сучасному світі.
59. Україна в процесі трансформації політичного порядку протягом останніх 30 років: революційні зміни чи еволюційні?
60. Революційний чи еволюційний шлях трансформації українського політичного порядку є найбільш оптимальним?